

A könyvtárak mint a tudományos műveltség és a közösségi tudomány központjai

Könyvtárak és írástudás

Az amerikai felsőoktatási és tudományos könyvtárak szövetsége, az ACRL (*Association of College and Research Libraries*) már 25 évvel ezelőtt felhívta a világ figyelmét az *information literacy* fontosságára. Mivel a technológia gyors fejlődése zavarokat okozhat az információkhoz való egyenlő hozzáférésben, illetve az elérhető információk megértésében, ezért az információs írástudás terjesztése elengedhetetlen feltétele a demokrácia fenntarthatóságának. A jelentés közreadása óta számtalan publikáció és konferencia foglalkozott már ezzel a kérdéssel, és ezen belül a könyvtárak szerepével.

A *science literacy*, vagyis a tudományos írástudás vagy műveltség, hasonlóképpen fontos feltétele a modern világban való eligazodásnak. Az állampolgárok életére hatással vannak a tudományos viták és az ezek eredményeképpen megszülető döntések. Az elmúlt húsz év jelentős változást hozott: a nagyközönséget már nem pusztán „üres edénynek” tekintik, amelyet meg kell tölteni tudományos ismeretekkel, hanem egyre inkább a laikusoknak a tudományos kutatásokba való bevonására helyeződik a hangsúly. A könyvtárak és a könyvtárosok különleges helyzetben vannak, az általuk szolgált közösségen belül elősegíthetik a tudományos műveltség terjedését.

A könyvtárak mindig is sokat tettek a hagyományos értelemben vett írástudás és műveltség terjesztésének érdekében, például azzal, hogy referenzműveket, folyóiratokat és könyveket biztosítottak a használóiknak. A tudományos és információs írástudás ösztönzésének felvállalása egyszerre lehetőség és kötelesség a könyvtárak számára: jobb szolgáltatásokat nyújthatnak és láthatóbbá tehetik magukat egy olyan információs környezetben, amelyben az emberek egyre kevésbé támaszkodnak a könyvtárosok közvetítői segítségére, mivel az ismereteket közvetlenül a webről szerzik be. Meg kell tanítani például a diákokat arra, hogy hogyan kezeljék az adatárdatot, és az információs írástudás oktatását be kell építeni a tantervbe.

Civil tudomány és írástudás

A magyarra *állampolgári* vagy *közösségi* vagy *civil tudomány*ként fordítható *citizen science* egy terje-

dőben lévő kutatási forma. A 2012-es PPSR (*Public Participation in Scientific Research*) konferencián több száz szakember vitatta meg azokat a lehetőségeket, amelyekkel a laikusok is bevonhatók a tudományos kutatásokba. Számos jó példa létezik már, többek közt környezetmonitorozó programok, melyek az amerikai kormányzat környezetvédelmi politikájára is hatással vannak, vagy széles körű madármegfigyelő akciók (pl. az e-Bird adatbázis köré szerveződött mozgalom). A *National Science Foundation* támogatásával megvalósuló DataONE projektben pedig egy olyan infrastruktúra épül ki, amely a természeti környezetről – jelentős részben önkéntes állampolgárok által gyűjtött – adatok világméretű terjesztését teszi lehetővé.

A könyvtárak abban a helyzetben vannak, hogy fontos partnerei lehetnek ezeknek az állampolgári részvétellel megvalósuló tudományos programoknak. A civilek számára hozzáférési pontként szolgálhatnak a szükséges információkhoz, eszközöket (pl. GPS készülékeket) kölcsönözhetnek az adatgyűjtéshez, helyet adhatnak közös érdeklődésű (pl. az invazív fajokat megfigyelő) amatőr kutatóknak. Emellett az információs klíringközpont (*data clearinghouse*) szerepét is felvállalhatják, ahol az összegyűjtött adatok minőségellenőrzése zajlik, valamint szoros együttműködések alakíthatnak ki egy sor szakterületen a tudósokkal. Az ilyen szerepvállalások révén a könyvtárak segítségével az emberek teljes jogú résztvevői lehetnek a helyi közösségeknek és az egész társadalomnak, ahogy ez az IMLS (*U.S. Institute for Museum and Library Services*) 2011-ben összeállított öt éves stratégiai tervében megfogalmazást nyert.

Annak, hogy a könyvtárak bekapcsolódjanak a civileket aktivizáló tudományos programokba, jelenleg még van néhány akadálya. Ilyen például a lehetőség fel nem ismerése; a könyvtárosok járatlansága a tudományos ismeretterjesztésben; valamint az oktatáshoz, illetve az eszközök beszerzéséhez szükséges anyagi források hiánya. A lehetséges megoldások ezekre a problémákra: tudósok „beépítése” a könyvtárakba; a tudományos ismeretek lefordításának és kommunikálásának felvállalása és integrálása a könyvtárak küldetésébe; és olyan új technológiák – mint például virtuális terek – adoptálása a meglévő könyvtárakban, amelyekkel támogatni lehet ezt a tevékenységet.

A jövő könyvtárai

A könyvtárak hagyományosan egyfajta fókuszpontok voltak az egyetemi kampuszokon és a településeken. A kutatás helyszínéként és a múltból származó információk megőrző helyeiként is szolgáltak. Az új digitális technológiák megváltoztatták ugyan a dokumentumkezelés folyamatát, de a könyvtárak továbbra is fontos fizikai terek a tudományos kutatás és a közösségformálás számára. Az egyetemi könyvtárakban manapság olyan tanuló és információszerző köztereket alakítanak ki, ahol a diákok, az oktatók és egyéb tanszéki dolgozók találkozhatnak és együtt dolgozhatnak. Ezek az új terek egyben a különféle írástudások oktatására is alkalmas helyszínek lehetnének.

A jövő könyvtárai a könyveknél és az újságoknál jóval többet nyújthatnak majd a felhasználóknak: segíthetik őket abban, hogy jobban megismerjék az őket körülvevő világot és változtathassanak is rajta. Az egyik jó példa erre az ún. eszközkönyvtárak megjelenése egyes lakóközösségekben, amelyek többnyire fizikai eszközöket, szerzőszámokat kölcsönöznek tagjaiknak különféle dolgok előállításához vagy megjavításához. Ennek az ötletnek a továbbfejlesztései a *maker lab*-nak vagy *hackerspace*-nek nevezett helyek, melyek gomba-

módra szaporodnak néhány év óta az Egyesült Államokban. Ezek olyan közösségi pontok, ahol az emberek összejönnek és segítik egymást valamilyen – jellemzően műszaki vagy tudományos – feladat megvalósításában. Ilyen közös projekt lehet például a világító grafitiként szétdobálható öntapadós LED lámpácskák készítése, de akár egészen bonyolult robotok összeállítása is.

A civilek által végzett tudományos tevékenységek felkarolásával a könyvtárak új területeken segíthetik a felhasználókat valós problémáik megoldásában és kapcsolatba kerülhetnek más szervezetekkel, melyek szintén érdekeltek az élethosszig tartó tanulásban és oktatásban. Sok ember azért megy a könyvtárba, hogy valamilyen új képességet vagy tudást szerezzen. A jövőben arra is használhatnák a könyvtárat, hogy maguk is hozzájáruljanak a tudományhoz.

/SUOMELA, Todd – ALLARD, Suzie: Libraries as Centers for Science Literacy and Public Science. Proceedings of the 21st International BOBCATSSS Conference, Ankara, Hacettepe University Department of Information Management, 2014. p. 152–154./
<http://bobcatss2013.bobcatss.net/proceedings.pdf>

(Drótos László)

Kedves Kollégák!

Örömmel értesítjük Önöket, hogy az **Emberi Erőforrások Minisztériuma** idén **első alkalommal** hirdet pályázatot a rangos **Könyvtári Minőségi Díj elnyerésére**. A kitüntetést elnyerő intézmény a **Díszoklevél** mellett **2 000 000 Ft-ot** vehet át 2015-ben, a magyar kultúra napja alkalmából megrendezésre kerülő ünnepség keretében.

A pályázat célja azon minősített könyvtárak elismerése, amelynek **kiemelkedően magas szintű, innovatív szolgáltatásait a használók, a partnerek és a fenntartó sokoldalúan visszaigazolja**.

A Könyvtári Minőségi Díjat a Minősített Könyvtár címet elnyert hazai könyvtárak pályázhatják meg. A Díj vissza nem vonható és évente egy könyvtár nyerheti el.

A beérkezett pályázatokat a Könyvtári Minőségügyi Bizottság bírálja el a benyújtott dokumentáció és a helyszíni szemle alapján.

A pályázatok benyújtásának határideje: **2014. szeptember 15.**

További részletek, a pályázati felhívás és az adatlap az alábbi linken érhető el:

<http://www.kormany.hu/hu/emberi-eroforrasok-minisztariuma/kulturaert-felelos-allamtitkarsag/hirek/iden-eloszor-lehet-palyazni-a-konyvtari-minosegi-dijra>

Sikeres pályázást kívánunk!

Üdvözlettel:

Emberi Erőforrások Minisztériuma
Kultúráért Felelős Államtitkarság
Könyvtári és Levéltári Osztály

Forrás: katalist@listserv.niif.hu